

UITTREKSELS VAN KAARTEN VAN 1878 TOT 1947

De kaartuittreksels op de keerzijde van deze plaat zijn overgenomen uit de eerste Atlas van België, plaat 4, die onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog werd gemaakt, uitgaande van de toen nog bestaande reproductiemogelijkheden op het Militair Cartografisch Instituut (M.C.I.). Het M.C.I. dat in 1878 was opgericht, liep verder in het spoor van het Dépôt de la Guerre en verruimde zelfs diens opdracht, die essentieel bestond in het opstellen van de Belgische topografische kaart.

Zijn eerste fundamentele opdracht bestond in de realisatie van de kaart op schaal 1:40 000, waarvan elk blad een bedekking had van 32 km bij 20 km, dit is dus op de voorziene schaal 80 cm bij 50 cm. De onderverdeling van het hele gebied in 72 kaartbladen, volgens evenwijdigen aan de coördinaatassen van de Bonne-projectie, is overgeërfd van het Dépôt de la Guerre. De bladindeling was zodanig bepaald dat Brussel ongeveer centraal lag in het kaartblad en dat geen enkel andere grote stad door een bladrand werd verdeeld. De basisgegevens voor de kartering resulteerden uit een assemblage van gereduceerde kadasterplannen (schaal 1:20 000) op een meetkundige basis van triangulatiepunten. Dit gebeurde slechts voor een achtste blad of m.a.w. 8 km bij 10 km. Op de schaal van 1:20 000 betekent dit dus assemblages van 40 cm bij 50 cm. Deze documenten werden vervolgens op het terrein zelf bijgewerkt door planimetriscche en altimetriscche opnamen. Zo ontstonden de « minuutbladen » die dan tot de helft gereduceerd werden, d.i. op 1:40 000. Uitgaande van een montage op calque van 8 aaneensluitende bladen graveerde men onmiddellijk op steen met het oog op de lithografie. Men begon de gravure in 1861 en in 1883 waren de 72 kaartbladen klaar gedrukt in één kleur: zwart. Rond 1890 besloot men de kaarten te herzien. Bij die gelegenheid werden alle documenten op zink overgebracht. Dit resulteerde in een éénkleurige zwarte drukoplage, die verliep van 1892 tot 1896. Ook een veelkleurige druk kwam hieruit tot stand door superpositie van de kleuren op de zwarte basis. De kaart werd bijgewerkt tot 1940; zelfs werd voor een twaalfal kaarten de planimetrie totaal vernieuwd vanaf 1928. *Uittreksel nr. 5* is hiervan een voorbeeld. Zijn planimetrie werd herzien in 1930. Het *uittreksel nr. 6* daarentegen werd in 1881 gegraveerd en herzien in 1923.

De publikatie van de topografische kaart op schaal 1:40 000 was nog maar amper gestart of de noodzaak laat zich gevoelen tot de realisatie te komen van een kaart op schaal 1:20 000, waarvan de oppervlakte 1/8 zou zijn van het gebied dat door de 1:40 000 kaart werd bestreken. Omwille van de gangbare kwaliteitsnormen moesten de manuscriptkaarten op schaal 1:10 000 getekend worden om vervolgens lineair verkleind te worden tot op de helft. De opdracht startte in 1866 en in 1881 reeds was ze voltooid. Resultaat was een éénkleurige zwarte uitgave en een veelkleurige. Gesteund door de nieuwe fotomechanische technieken van die tijd kon men reeds in 1900 een totaal herziene kaart op de markt brengen. Opnieuw startte men met een gans nieuwe bijwerking doch in 1928 legde men deze stil. Reden hiervoor was de noodzaak om tot een ruimere topografische inhoud te komen, wat aangemoedigd werd door het feit dat belangrijke veranderingen in de planimetrie zich intussen hadden voorgedaan. Zo werd besloten een nieuwe kaartredactie op te zetten. Reeds 158 kaartbladen waren in het productieschema opgenomen in het jaar 1940. In afwachting van de nieuwe basiskaart op schaal 1:25 000 werd vanaf 1944 de bestaande reeks op 1:20 000 (alles bijeen 448 bladen van verschillende uitgaven) verbeterd door een opdruk van in hoofdzaak de verkeerswegen. *Uittreksel nr. 3* is een uitsnede van een kaartblad dat in 1930 totaal planimetrisch vernieuwd werd. Daartegenover staat *uittreksel nr. 4* dat verwijst naar een blad dat in 1884 en in 1910 herzien werd op het terrein.

Met welbepaalde bedoelingen werden enkele originele kaarttekeningen op 1:10 000 gepubliceerd per kwartblad en later per half blad. Het is pas vanaf 1927 dat de 1:10 000 kaarten te koop gesteld werden per totaalblad en dit voor het hele land; zo leidt men het althans af uit de catalogoog van de M.C.I.-publicaties. Het gaat hier steeds om monochrome kaarten in zwart (*uittreksel nr. 1*, laatste herziening in 1933) of in bister (*uittreksel nr. 2*, laatste herziening in 1897).

Getrouw aan de reeks kaartschalen die tot nogtoe gebruikt werden, voorzag het M.C.I. een kaart op schaal 1:80 000 als tussenschakel tussen de kaart op 1:40 000 en die op 1:160 000, die door het Dépôt de la Guerre uitgegeven was. Dit idee van 1878 werd echter niet uitgevoerd maar vervangen door een kaart op 1:100 000. Zo besloot men in 1900 de kaart op 1:40 000 te veralgemenen op dezelfde schaal, kleur per kleur, vooraleer definitief te verkleinen. In 1903 begon men de werkzaamheden en in 1912 waren de 26 kaartbladen klaar in veelkleurendruk. Later werd het aantal bladen herleid tot 10, ten gevolge van een nieuwe kaartuitsnede (*uittreksels nr. 7 en 8*).

Ook volgens de klassieke veralgemeningsmethode is men in 1913 gestart met een kaart op schaal 1:200 000. In 1922 kwam die klaar en bestond uit 6 veelkleurige kaartbladen (*uittreksels nr. 9 en 10*).

Een laatste kaart uit deze periode moet nog vermeld worden. Het betreft de kaart op schaal 1:320 000 in één blad, die men in 1880 begon uit te werken, vertrekkend van de oude uitgave op 1:160 000. Deze kaart zou voor meerdere doeleinden gebruikt worden, zoals in hoofdzaak de wegenkaart (*uittreksel nr. 11*) en de administratieve kaart (*uittreksel nr. 12*). Na 1920 kreeg deze laatste kaart ook de opdruk van de kaartbladverdeling op schaal 1:10 000. Ook moeten de kaarten met volgende inhoud vermeld worden: gerechterlijke indeling, landbouwgegevens, spoorwegen, posterijen, bosbegroeiing, militaire districten en kantons, openbare gezondheidszorgen.